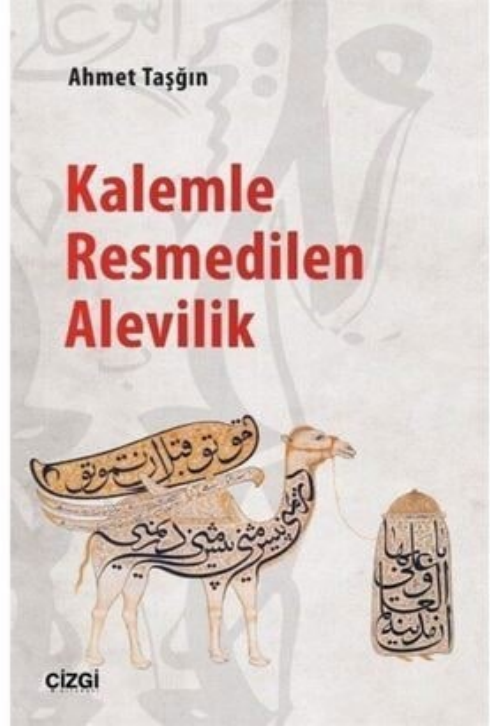

**Ahmet TAŞĞIN, Kalemle Resmedilen Alevilik,
Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2019***

İbrahim YILDIZ**

Son dönem akademik çalışmalarda Aleviliğe dair bilimsel araştırmalar hız kazanmış olsa da, Alevi ve Bektaşî kaynaklarının ve kadim mirasın ancak çok küçük bir bölümü incelenmiş veya gün yüzüne çıkarılmıştır. Geniş bir coğrafyayı içinde barındıran ve yüzyıllardır süregelen kendine has mirasını korumaya çalışan Alevilik, özellikle Cumhuriyet Dönemiyle birlikte araştırılmaya başlanmıştır. Ancak bu denli derin bir alanı araştırmak, çok uzun yıllar alacağı gibi çok fazla bilimsel çalışmaya da katkıda bulunacaktır. Her ne kadar Alevi kaynaklarının kısıtlı olmasından veya azlığından dem vurulsa da, bu görüşe katılmak ancak bu alana dair bilgi birikiminin az olmasından kaynaklanabilir. Çünkü Alevi ve Bektaşî kaynaklarına sınırlı veya az diyebilmek için yazılı kaynakları

ve bu kaynaklarda yer alan edebiyatı, kişileri, mitleri; bu kaynaklara ev sahipliği yapan veya konu olan mekanları, bu mekanlarda icra edilen ibadetleri ve ritüelleri, yine bu mekanların bir kısmıyla özdeşleşen ve toplumsal hafızaya sahip kişileri, bir topluluğa ait sosyal ve kültürel hayata ait düzenlemeleri yok saymak gerekir. Her ne kadar kültürel mirasını ve toplumsal hafızayı bir dönem daha çok yazılı kaynaklar ile aktarmayı hedeflemiş olsa da Alevilik, sözlü ve yazılı kültürün iç içe olduğu muazzam bir alandır. Aleviliğin toplumsal hafızası kabul edilen sözlü kaynaklar özellikle Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Alevilerin kimliklerini korumak amacıyla örgütlemeye başlamasından sonra yerini daha çok yazılı kaynaklara bırakmıştır. Taşğın (2010)'da Alevilik ve Bektaşîliğe ait bazı temel eserlerin Tanzimat sonrasında

* Geliş Tarihi: 10.11.2020, Kabul Tarihi: 01.12.2020. DOI: 10.34189/hbv.96.031

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Alevi Bektaşî Kültürü Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, i.yildiz@hbv.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5903-4550>

İtibaren yayımlanmaya başlandığını ve çok partili hayattan sonra da giderek arttığını söyleyerek bu konudaki görüşünü ifade etmektedir. Alevi ve Bektaşî kaynaklarının temelini oluşturan ve Alevi yazılı kaynaklarının en kıymetlilerinden menakıpnameler, sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş sürecinde ve bu sürecin devamında gerçekleşen akademik çalışmalara kaynaklık ederken bir taraftan da Aleviliğin daha iyi anlaşılmasına ve çoğaltılarak kadim geleneğin ileriki dönemlere aktarılmasına öncülük etmektedir. Temel unsuru keramet ve onu gösteren velinin/velilerin yüceltilmesi olan menakıpnameler, başlangıçta sadece tarikat pirleri için yazılmış, zamanla muhtevası tarikat içinde önemli yere sahip olan şeyhleri, tarikatın silsilesinde yer alan diğer sufileri ve şeyhin halifeleriyle, şeyh ailelerini de içine alacak şekilde genişletilmiştir (Şahin, 2018: 89).

Kalemimi Alevilik çalışmalarına adanmış, bilgi birikimini ve bu birikimin takibini çalışmalarıyla gerçekleştirmiş olan Ahmet Taşğın'ın *Kalemle Resmedilen Alevilik* kitabı, tam da bu konulara yoğunlaşmaktadır. "Kendi tabiri"yle kalem kalem biriktirdiği ve farklı zamanlarda ele aldığı yazılarından oluşan ve 4 bölüm, 320 sayfadan oluşan bu kitap 2019 yılının son günlerinde yayımlanmıştır. Birinci bölümde; Alevi kaynaklarına dair açıklamalar getirilirken, Aleviliğe dair araştırmaların temelini oluşturan bu eserlerin çeşitliliğinden bahsedilmektedir. Alevi kaynakları ele alınırken Türkistan ve Horasan irfanının günümüze kadar uzanan kadim yolculuğuna, sözlü kültürün zamanla yazıyla beslenmesine, Aleviliğin Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat kavramlarına, Alevi hafızasının yaşadığı problemlere de kitap içerisinde açıklamalar getirilmektedir. Zira Hz. Muhammed (sav)'e gelen "Oku" emriyle başlayan bu kutsal yolculuğun Sünni-Alevi şeklinde Anadolu'ya yansımalarının tarihine de kitabın birinci bölümünde ulaşmak mümkündür. 1826'da Bektaşî dergâhlarının kapatılmasından sonra, Sünni olmayan topluluklara "Alevi" denmeye başlanması (Çelik ve Balcı, 2016: 124), Hz. Muhammed (sav)'in öğretilerinin zamanla değişime uğrayarak farklı gerekçelerle Anadolu'da bir nevi "ötekileştirme" eylemlerine dönüştüğünün kanıtıdır. Alevilik kaynaklarının yanı sıra Aleviliğin açıklanmasına getirilen yanlış değerlendirmelere, Alevilere Aleviliğin öğretilmesine, Aleviliğin siyasi propagandalara alet edilmesine de bu bölümde eleştiri getirilmektedir. Zira Alevilik, hem Aleviler hem de yabancılar tarafından Alevilere anlatılmakta (Taşğın, 2019: 57) ve ispat edilmeye çalışılmaktadır. Alevilik araştırmalarının hem Türkiye hem de Türkiye dışında sürdürülmesi bu durumun kanıtı olarak görülebilir.

Kitabın ikinci bölümü ise Aleviler için ehlibeyt kavramının önemine, Alevilikte temel kavramlara ve Alevi kimliğine yönelik baskı ve tutumlara odaklanmaktadır. Bilindiği üzere Hz. Muhammed (sav)'den sonra Müslüman coğrafyada görüş ayrılıkları meydana gelmiş ve kaynağı aynı olan bu öğretiler farklı yorumlanmaya ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu ayrışmaların birçoğunda siyasi çekişmeler baş göstermekte, siyasi ve politik çıkarlar doğrultusunda her daim bir kavganın fitili ateşlenmektedir. Aleviler de Türkistan ve Horasan yolculuklarından itibaren bu kavga ve çekişmelerin merkezinde kendilerini bulmuşlardır. Ehlibeyt sevgisinden

beslenen bu yolu İslam dışı olarak adlandırmak ne kadar yanlış olsa da çekişmelerin merkezinde Alevilik, uzun yıllar İslam dışı unsur olarak görülmüş ve ne yazık ki bu yola baş koymuş kişiler de belirli dönemlerde inançlarından dolayı kimlik seçimine zorlanmışlardır. Heterodoks kavramı da bu dayatmalar neticesinde ortaya çıkmış ve Alevi topluluğu bazı dönemlerde bu kavramla adlandırıldığından çeşitli baskı ve zorbalıklara maruz kalmıştır. Ancak ne yazık ki Heterodoks ifadesi ve Kızılbaşlık kavramı hala Anadolu'da Alevi toplulukları için kullanılan yaygın bir söylemdir. Aleviliğin tarihte birden fazla isimle tanımlanıp son dönemde de Alevi şeklinde isimlendirildiğini kitabın bu bölümünde dile getiren Taşğın (2019: 95), Miraç hadisesinden ehlibeyte, Aleviliğin temel kavramlarından dönemsel çekişmelerin merkezindeki Alevilere, Kızılbaşlığın Aleviliğe evrilme sürecine de yine bu bölümde değinmektedir.

Kitabın üçüncü bölümünde Alevi ve Bektaşî isminin ortaya çıkış süreci ve bu sürecin öncesinde ve sonrasında gerçekleşen tarihi, sosyal ve kültürel gelişmeler anlatılmaktadır. Melamilik, Kalenderilik, Haydarilik gibi unsurlara ek olarak Cem ve Cemevlerine dair son derece aydınlatıcı bilgilere yer verilmektedir. Ayrıca Horasandan başlayan göç etrafında şekillenen sosyal değişimler de bu bölümde ele alınan konulardan bir tanesidir. Göçle başlayan tarihi yolculukla birlikte ortaya çıkan toplulukların, zamanla Anadolu'da sosyal hayatın şekillenmesinde oynadığı rolü göz ardı etmek ve bu gelişmelerden Alevi ve Bektaşî topluluğunu soyutlamak, uzunca bir periyodun tam olarak kavranamamasına neden olacaktır. Çünkü bu toplulukların göç etmesiyle birlikte Anadolu'da gerek sosyal gerekse siyasi yapı büyük değişimlere uğramış ve Cumhuriyetin ilanına kadar uzanan süreç başlamıştır. Büyük göç diye adlandırabileceğimiz bu tarihi yolculukla birlikte yerleşik hayata sahip kişiler ve göçmenler birbirlerini etkileyerek kaynak kültürün değişmesine ve çeşitlenmesine vesile olmuştur. Bütün bu süreç içerisinde tarihi olaylara tanıklık eden Alevi topluluğu, yüzyıllar sonunda kendi kimliğini ve ortak hafızayı koruyabilmek adına örgütlenme yoluna gitmiş ve günümüzde de örgütlenme sürecini devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Bunun yanı sıra bugünkü zaman dilimi içerisinde daha çok sosyal ve siyasi alanda hak arayışlarıyla varlığını sürdürmektedirler. Moğol istilası ve baskısını, Anadolu'daki isyanları, yeni devletlerin kuruluşunu, imparatorlukların yıkılışını, Safevi-Osmanlı çekişmelerini, dünya savaşı ve Cumhuriyet'in ilanını bizzat yaşayan toplulukların içerisinde Aleviler, farklı uygulamalara maruz kalsalar da kadim geleneğe sahip çıkarak bu geleneğin yok olmasını engellemişlerdir.

Kitabın son bölümünde ise Alevi ve Bektaşî Edebiyatından örnek kesitlerin de yer aldığı Alevilik araştırmalarına değinilmiştir. Ayrıca Diyarbakır Alevilerinde Alevi kurumlarının işlevi ve bu kurumların işleyişine yönelik açıklamalara/tepkilere de bu bölümde yer verilmektedir. Tanzimatla birlikte yaşanan büyük değişimlerle birlikte yayın hayatına başlayan *Muhibban* dergisi de bu bölümün konularından bir tanesidir. Kızılbaşlık ve Bektaşîlik eleştirilerinin yanı sıra Alevi ve Bektaşî topluluğunun dini, sosyal yapısına yönelik araştırmayı içerdiği "Steinherr Örneği"

başlığı oldukça önem arz etmektedir. Çünkü tahrir defterlerinden elde edilen verilerle yapılan bu araştırmanın sonuçlarının Hacı Bektaş Veli Velayetnamesindeki bilgilerle karşılaştırılması neticesinde benzer sonuçlara ulaşılması, bu alanda yapılacak araştırmalara kaynak teşkil etmektedir.

Kaynakça

- Çelik, Hasan ve Balcı, Serkan. (2016). “Alevi/Kızılbaş-Bektaşî Buyrukları’ndan Hareketle Ve Genel Ahlâk İlkelerine Göre Talip, Rehber, Pîr Ve Mürşîd İlişkileri”. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 2, 123-140.
- Şahin, Haşim. (2018). “Alevi-Bektaşî Tarihinin Yazılı Kaynakları: Velâyetnâmeler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 31-32, 87-102.
- Taşğın, Ahmet. (2010). “Alevi Ve Bektaşî Kodlu yayınlarda Ortaya Çıkan Temel Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları* 17, 23-33.
- . (2019). *Kalemle Resmedilen Alevilik*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.